

STORTINGET

Innst. 388 S

(2022–2023)

Innstilling til Stortinget
fra arbeids- og sosialkomiteen

Dokument 8:198 S (2022–2023)

Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Aleksander Stokkebø, Henrik Asheim, Anna Molberg, Dagfinn Henrik Olsen, Gisle Meininger Saudland, Ingvild Wetrhus Thorsvik, Dag-Inge Ulstein og Ingunn Foss om å styrke a-krimsentrene

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

1. Stortinget ber regjeringen gjeninnføre en samlet strategi mot arbeidslivskriminalitet på tvers av samtlige relevante departement, hvor også økonomisk kriminalitet inngår.
2. Stortinget ber regjeringen sette i gang følgeevaluering av de nye hjemlene for informasjonsdeling og -bruk mellom etatene i a-krimssamarbeidet, slik at de raskt kan utbedres ved behov, samt vurdere behovet for felles hjemler i forbindelse med felles virksomhet.
3. Stortinget ber regjeringen klargjøre samarbeidet mellom Nasjonalt tverretatlig etterretningssenter (NTAES) og a-krimssentrene, herunder vurdere om NTAES skal gis en større rolle i analyser, rapportering og kunnskapsbygging på a-krimfeltet.
4. Stortinget ber regjeringen sørge for at a-krimssentrene prioriterer operative kontroller, sanksjonering og etterforskning, samt at kunnskapsinnhentingene innrettes å for å understøtte dette.

5. Stortinget ber regjeringen sørge for at man i a-krimssamarbeidet prioriterer bruk av arrest og utlegg fra kriminelle aktører, samt innhente mer kunnskap om årsaksfaktorene bak de siste års nedgang i bruk av disse virkemidlene.
6. Stortinget ber regjeringen sikre at politiet har tydelige hjemler for deltakelse i kontrollgruppen og kunnskapsbyggingen ved a-krimssentrene, og om nødvendig komme tilbake til Stortinget med forslag til oppdaterte lovhjemler.
7. Stortinget ber regjeringen sørge for at a-krimssentrene har en plan for samarbeidet med ikke-statlige aktører som er tett på ofrene for arbeidslivskriminalitet.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Komiteens behandling

Komiteen ba i brev av 13. april 2023 om statsrådets vurdering av forslaget. Statsrådets svarbrev av 28. april 2023 følger vedlagt.

Som ledd i komiteens behandling ble det åpnet opp for skriftlig innspill. Det kom 3 skriftlige innspill.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Tuva Moflag, Runar Sjøstad, Torbjørn Vereide og Agnes Nærland Viljugrein, fra Høyre, Henrik Asheim, Anna Molberg og Aleksander Stokkebø, fra Senterpartiet, Eivind Drivenes og Per Olaf

Lundteigen, fra Fremskrittspartiet, Alf Erik Bergstøl Andersen og Dagfinn Henrik Olsen, fra Sosialistisk Venstreparti, Kirsti Bergstø og lederen Freddy André Øvstegård, og fra Rødt, Mímir Kristjánsson, viser til at arbeidslivskriminalitet av både Skatteetaten og Økokrim defineres slik:

«Arbeidslivskriminalitet (a-krim) er handlinger som bryter med norske lover om lønns- og arbeidsforhold, trygder, skatter og avgifter, gjerne utført organisert, som utnytter arbeidstakere eller virker konkurransevridende og undergraver samfunnsstrukturen.»

Økokrim utfyller denne definisjonen med:

«Arbeidslivskriminalitet kan innbefatte brudd på ulike lovbestemmelser og er derfor ikke et juridisk begrep, men arbeidslivskriminalitet (a-krim) er gjerne profittmotivert kriminalitet i arbeidslivet som går på bekostning av ansattes arbeidsvilkår og rettigheter.»

Komiteen viser til at felles for all arbeidslivskriminalitet er at norsk lov brytes. Derfor vil komiteen understreke viktigheten av at norske lover og forskrifter gir entydige avklaringer av hva som er lov og hva som er ulov.

Komiteen viser til at arbeidslivskriminalitet har ulike grader av alvorlighet. Tvangsarbeid er eksempel på en alvorlig form for arbeidslivskriminalitet.

Komiteen vil gi anerkjennelse til forslagsstillerne for å rette oppmerksomheten mot viktigheten av at myndighetenes innsats, verktøy, organisering og etatens hjemler fungerer effektivt i arbeidet med å avdekke og bekjempe arbeidslivskriminalitet og gir de nødvendige resultater. Komiteen viser til at det er tverrpolitisk enighet om viktigheten og nødvendigheten av at omfanget av arbeidslivskriminalitet skal holdes lavest mulig.

Komiteen understreker behovet for en tydelig avklaring av a-krimsentrenes arbeidsoppgaver og dermed rollefordelingen mellom a-krimsentrene på den ene siden og de selvstendige etatene på den andre siden. Merverdien i a-krimsentrene skjer gjennom tverrfaglig samarbeid og deling av opplysninger.

Komiteen mener organiserte arbeidsgivere og arbeidstakere er viktig i kampen mot arbeidslivskriminalitet og sosial dumping.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, vil understreke viktigheten av å forstå forskjellen mellom arbeidslivskriminalitet og sosial dumping. Arbeidslivskriminalitet er ulovlig og innebærer brudd på norsk lov. LOs definisjon av sosial dumping er:

«Med sosial dumping menes særlig at utenlandske arbeidstakere som utfører arbeid i Norge får vesentlig

dårligere lønns- og arbeidsvilkår enn norske arbeidstakere.»

Flertallet vil videre understreke at et viktig førstelinjeforsvar mot både sosial dumping og arbeidslivskriminalitet er et velorganisert arbeidsliv og fremme av en høyere andel organisering av både arbeidstakere og arbeidsgivere.

Flertallet mener et velorganisert arbeidsliv er en forutsetning for et trygt familieliv. Sosial dumping forebygges og bekjempes gjennom lønns- og arbeidsforhold som gir trygghet for arbeidstakerne. Dagens arbeidsmarked har ført til et behov for å allmenngjøre lønnsbestemmelsene i stadig flere tariffavtaler for derved å gjøre det etter loven ulovlig å drive med sosial dumping. Dette arbeidet må videreføres i samarbeid med partene i arbeidslivet for å redusere omfanget av sosial dumping av lønn for utført arbeid.

Stat og kommuner er store og viktige innkjøpere av varer og tjenester. Partene i arbeidslivet har utviklet en norgesmodell som består av seriositetskrav og krav til aktsomhetsvurderinger for et seriøst arbeids- og næringsliv. I tillegg har vi kommunemodeller som Oslomodellen og Skiensmodellen. Formålet med disse er å bekjempe arbeidslivskriminalitet og sosial dumping i stat og kommuners bygge-, anleggs- og tjenestekontrakter. Aktsomhetskravene har til formål å ivareta grunnleggende menneskerettigheter, anstendige arbeidsforhold og internasjonal humanitærrett, samt hindre miljøødeleggelse og korrupsjon. Flertallet støtter dette arbeidet og går inn for at Norgesmodellen videreutvikles for å sikre et mer anstendig og rettferdig arbeids- og næringsliv.

Videre er det nødvendig med aktiv innsats fra myndighetenes side (Arbeidstilsynet, Skatteetaten, politiet, Arbeids- og velferdsetaten) for å kunne bevise og deretter straffe kriminell adferd på arbeidslivsområdet. Dette vil også være viktig i det forebyggende arbeidet for å hindre at kriminell adferd brer om seg og ødelegger en rettferdig konkurranse i arbeids- og næringslivet. Utviklingen fra starten av a-krimsentrene i 2014 er at den tidlige suksessen med kontroll og oppfølging har ført til at kriminaliteten er blitt mer skjult og bedre organisert. Dette stiller store krav til at a-krimsentrene sin organisering følger med i utviklingen, og at man arbeider kunnskapsbasert ut fra de siste erfaringer om hvordan ulovlig virksomhet skjer til enhver tid.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at regjeringen la frem en handlingsplan mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet høsten 2022. Der legger regjeringen vekt på at arbeidet må skje i nært samarbeid med partene i arbeidslivet. Til høsten vil regjeringen legge frem en statusrapport hvor erfarte problemer og den videre inn-

sats vil drøftes med hovedorganisasjonene i arbeidslivet.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet understreker at Norge har blant verdens beste arbeidsliv, og det fortsatt skal være slik. Derfor må man forebygge faktorer som utfordrer et seriøst arbeidsliv, herunder bekjempe arbeidslivskriminaliteten. Useriøse aktører bringer med seg uverdige arbeidsforhold og konkurransevridning i disfavør av den seriøse majoriteten samt fører til tapt verdiskaping. Disse medlemmer viser til at kampen mot arbeidslivskriminalitet derfor var en av regjeringen Solbergs viktige prioriteringer.

Disse medlemmer understreker at dersom man skal få bukt med kriminaliteten, kreves det koordinert og felles innsats. Derfor sørget regjeringen Solberg for åtte a-krimsentre for å få til et styrket samarbeid mellom Arbeidstilsynet, Skatteetaten, Nav, politiet og Tolletaten. Disse medlemmer erkjenner at etatene, gjennom felles kontroller, kan ta i bruk effektive sanksjoner og ramme de useriøse der det smerter mest.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Rødt registrerer at KPMG 5. desember 2022 la frem rapporten «Evaluering av etatssamarbeid mot arbeidslivskriminalitet». Den viser at etatssamarbeidet har bidratt til flere gode resultater og et mer effektivt samarbeid mellom etatene. Samtidig pekes det på en rekke forbedringstiltak som bør følges opp. Nå er tiden moden for å gi dem de ekstra verktøyene de trenger for å nå sitt fulle potensial. Disse medlemmer er ikke tilfreds med regjeringens svarbrev og det man opplever som en for tilbaketilt tilnærming.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti er opptatt av at arbeidet til Arbeidstilsynet og a-krimisamarbeidet må styrkes. Rapporten fra KPMG viser at arbeidet mot arbeidslivskriminalitet mislyktes, og fagbevegelsen har lenge gitt beskjed om at a-krimisamarbeidet har vært preget av rot og mangelfull oversikt, at det har vært mangel på hjemler, mangel på mulighet til å dele informasjon på tvers av etatene og ikke tilstrekkelig med ressurser til etatene.

Disse medlemmer påpeker at selv om det er viktig at det bevilges mer til a-krimisamarbeidet, viser rapporten fra KPMG at skal man lykkes i kampen mot sosial dumping, trengs en skikkelig organisering, kunnskapsbygging og strategisk styring, hvor de ansatte har mer tillit og medbestemmelse enn i dag.

Disse medlemmer viser til Stortingets behandling av Innst. 196 S (2022–2023) jf. Representantforslag 70 S (2022–2023) fra Sosialistisk Venstreparti om en tillitsreform i Arbeidstilsynet. I representantforslaget fremmet disse medlemmer blant annet forslag om å starte arbeidet med en tillitsreform i Arbeidstilsynet,

med mål om å utvikle unødvendig måling og kontroll og sikre økt medbestemmelse og medvirkning fra de ansatte, gjennomgå og vurdere Arbeidstilsynets hjemler for tilsyn, informasjonstilgang og sanksjonsmuligheter etter arbeidsmiljøloven, og øke antall inspektørstillinger i Arbeidstilsynet.

Disse medlemmer mener det er viktig med en betydelig oppbemanning som gjør påtalemyndigheten i stand til å faktisk straffeforfølge kriminelle arbeidsgivere. En ensidig satsing på a-krimområdet alene kan ikke gå på bekostning av aktiviteten i Arbeidstilsynet, da dette vil føre til en ytterligere svekkelse av samfunnsoppdraget, som er å påse at arbeidsgivere etterlever arbeidsmiljølovgivningen.

Forslag 1

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at regjeringen la frem en helhetlig handlingsplan mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet høsten 2022. Tiltakene i handlingsplanen berører en rekke av departementenes ansvarsområder. Det er også lagt frem en handlingsplan for transport, hvor det i deler av næringen er utfordringer med sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.

Disse medlemmer viser videre til at regjeringen vil legge frem en stortingsmelding om økonomisk kriminalitet. Innsatsen mot arbeidslivskriminalitet utgjør en viktig del av tiltakene mot økonomisk kriminalitet. Samtidig er det en målsetting å styrke innsatsen mot andre former for rendyrket økonomisk kriminalitet. Dette vil bli beskrevet nærmere i den kommende meldingen.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Rødt er kjent med at arbeidslivskriminaliteten blir stadig mer organisert og systematisk. Den går i økende grad på tvers av bransjer, og for å møte disse utfordringene må man få alle brikkene i puslespillet på plass. Disse medlemmer er kjent med at utfordringen ofte er at disse brikkene – den verdifulle informasjonen – ligger spredt i ulike sektorer og må samles.

Disse medlemmer anser det derfor som viktig at dialogen mellom partene og etatene fungerer i den hektiske og praktiske hverdagen, og at man så langt som mulig unngår separate prosesser tilknyttet a-krimfeltet. I 2015 ble den første strategien mot arbeidslivskriminalitet lagt frem. Disse medlemmer kjenner til at den ble utarbeidet i samarbeid med partene i arbeidslivet og på tvers av relevante departementer og er oppdatert flere ganger. Siste reviderte versjon ble lagt frem 8. februar 2021.

Disse medlemmer har ingenting imot sektorvise handlingsplaner. Både KPMG-rapporten og sentrale aktører på feltet påpeker imidlertid at man også bør ha en samlet a-krimstrategi for å unngå fragmentering og

dårligere effektivitet i innsatsen mot de sentrale trusselaktørene. Disse medlemmer understreker at det helt klart trengs en samlet a-krimstrategi på tvers av de relevante departementene, og registrerer at dette får støtte i høringsinnspillene til komiteen.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen gjeninnføre en samlet strategi mot arbeidslivskriminalitet på tvers av samtlige relevante departement, hvor også økonomisk kriminalitet inngår.»

Forslag 2

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at a-kriminformasjonsforskriften ble fastsatt i juni 2022. I sin felles årsrapport om innsatsen mot arbeidslivskriminalitet i 2022 redegjør etatene for pågående arbeid med å ta i bruk nytt regelverk. De gjennomfører en felles vurdering av personvernkonsekvenser og utarbeider en oppdatert veileder til bruk i det operative samarbeidet. Etatenes vurdering er at a-kriminformasjonsforskriften gir et bedre og tydelig hjemmelsgrunnlag for deling og behandling av taushetsbelagte personopplysninger innen a-krimisamarbeidet. Det gjenstår likevel enkelte vurderinger knyttet til hvordan forskriften vil påvirke muligheten for å tilrettelegge og utvikle det felles IKT-systemet etatene bruker.

Flertallet mener et særskilt følgeevalueringsprosjekt kan virke mindre formålstjenlig før det er høstet flere erfaringer med hjemlene i det praktiske samarbeidet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Rødt understreker at koordineringen mellom etatene må fungere, og at det dermed er avgjørende at hjemlene for informasjonsdeling og -bruk virker etter hensikten. Det er grunn til å tro at den nye a-krimforskriften vil gjøre samhandlingen betydelig enklere. Likevel er det fortsatt flere kjente hjemmelsutfordringer, blant annet knyttet til a-krimsentrenes bruk av felles analyseverktøy. Disse medlemmer registrerer at det heller ikke foreligger konkrete planer om å aktivt teste ut i hvilken grad den nye a-krimforskriften vil løse utfordringene den er ment å løse.

Disse medlemmer erkjenner at lovarbeid er et langsiktig og omfattende arbeid. For å unngå tapt tid i etatenes felles innsats mot arbeidslivskriminalitet bør man allerede nå starte arbeidet med å avklare om a-krimforskriften fungerer etter hensikten. Disse medlemmer mener dette kan gjøres med en følgeevaluering som tidlig avklarer hva som må forbedres, og registrerer at dette også etterlyses i høringsinnspillene til komiteen.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sette i gang en følgeevaluering av de nye hjemlene for informasjonsdeling og -bruk mellom etatene i a-krimisamarbeidet, slik at de raskt kan utbedres ved behov, samt vurdere behovet for felles hjemler i forbindelse med felles virksomhet.»

Forslag 3

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at Nasjonalt tverretatlig analyse- og etterretningssenter (NTAES) ble etablert for å styrke politiets og kontrolletatenes kunnskapsgrunnlag innen økonomisk kriminalitet og arbeidslivskriminalitet. I 2021 ble senteret evaluert. Evalueringen er siden fulgt opp i det tverretatlige samarbeidet. Dialogen mellom etatene om oppdrag til NTAES er styrket, og det gjøres konkrete vurderinger av tiltak i a-krimisamarbeidet på bakgrunn av rapporter fra NTAES.

Flertallet merker seg at etter at a-kriminformasjonsforskriften er operasjonalisert og fått virke noe tid, vil Justis- og beredskapsdepartementet se på om det også er et behov for regelverksendring når det gjelder politiregisterforskriften § 59-7.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Rødt viser til at man i 2016 opprettet Nasjonalt tverretatlig analyse- og etterretningssenter (NTAES), som er et samarbeid mellom politiet, Nav, Skatteetaten, Tolletaten og Arbeidstilsynet. Disse medlemmer understreker at hensikten var å få et mer helhetlig bilde av den økonomiske kriminaliteten og arbeidslivskriminaliteten, slik at analysene og etterretningen den enkelte etat satt på, kunne anvendes mer effektivt.

Disse medlemmer viser til KPMGs evaluering av 5. desember 2022, «Evaluering av etatssamarbeid mot arbeidslivskriminalitet», hvor intervjuede i a-krimsentrene oppgir at man per i dag har liten nytte av NTAES sine rapporter. De har ingen rolle i å bidra til resultat- og effektmåling, verken av de tiltakene a-krimsentrene iverksetter for å forebygge og bekjempe arbeidslivskriminalitet, eller av behovet for å endre arbeidsmetoder. Disse medlemmer mener NTAES har et unikt potensial og i større grad burde involveres i analyser, rapportering og kunnskapsbygging på a-krimfeltet. De bør kunne evaluere effektiviteten av de ulike virkemidlene som brukes i kampen mot arbeidslivskriminalitet og økonomisk kriminalitet, samt avgi en årlig risikovurdering. Disse medlemmer registrerer at dette syn får støtte i høringsinnspillene fra NHO og Fair Play Bygg.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen klargjøre samarbeidet mellom Nasjonalt tverretatlig analyse- og etterretningssenter (NTAES) og a-krimsentrene, herunder vurdere om NTAES skal gis en større rolle i analyser, rapportering og kunnskapsbygging på a-krimfeltet.»

Forslag 4

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, er kjent med at a-krimsentrenes arbeid er inndelt i en kunnskapsgruppe og en kontrollgruppe, og at det ved flere av a-krimsentrene savnes tydelige føringer for hva som skal prioriteres. Flere respondenter i KPMG-rapporten av 5. desember 2022 trekker frem at dagens organisering er for byråkratisk og for lite kontrollrettet.

Flertallet understreker at en av hovedhensiktene bak opprettelsen av a-krimsentrene var å redusere sentrale trusselaktørens kapasiteter. Det fordrer at sentrene bruker sin slagkraft til å aktivt prioritere tverretatlige kontroller, og regjeringen bør gi en tydelig føring om en slik prioritering. Flertallet registrerer at dette får støtte i høringsinnspillene til komiteen, blant annet fra Kirkens Bymisjon, som uttrykker at:

«Vi er positive til at a-krimsentrenes operative arbeid styrkes i form av mer aktiv kontrollvirksomhet, sanksjonering og etterforskning. Vi opplever det som et stort problem at mange tips i dag ikke følges ordentlig opp, og ikke leder til sanksjoner.»

Komiteen fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at a-krimsentrene prioriterer operative kontroller, sanksjonering og etterforskning, samt at kunnskapsinnhentingene innrettes for å understøtte dette.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at gjennom sitt tverretatlige samarbeid prioriterer og gjennomfører etatene kunnskapsbygging og kontroller som bidrar til å avdekke og sanksjonere lovbrudd, samt forebygge arbeidslivskriminalitet. A-krimssamarbeidet foregår mellom selvstendige etater, der hoveddelen av innsatsen naturlig nok skjer i den enkelte etats egen virksomhet.

Disse medlemmer merker seg at det blant annet vil være aktuelt for de selvstendige etatene å se på hvordan den enkelte etats rolle i samarbeidet kan tydeliggjøres, og gå gjennom roller og arbeidsfordeling mellom det tverretatlige samarbeidet og linjen i de respektive etatene.

Forslag 5

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, understreker at dersom man skal nå målet om å redusere sentrale trusselaktørens kapasitet og vilje, må kontrollene lede til tydelige sanksjoner der det avdekkes brudd. Flertallet i Stortinget har som et ledd i dette arbeidet allerede bedt regjeringen øke taket for overtredelsesgebyr. Flertallet noterer seg at KPMG-rapporten av 5. desember 2022 samtidig finner en nedslående nedgang i pengebeløp som har blitt krevd gjennom arrest og utlegg, hvor beløpet fra 2016 til 2021 ble halvert, på tross av flere a-krimsentre og økte ressurser. Dette kan indikere at man i denne perioden ikke i tilstrekkelig grad har klart å svekke de sentrale trusselaktørens kapasitet og intensjoner.

Flertallet registrerer at statsråden i sitt svarbrev til komiteen presenterer oppdaterte tall, der Skatteetatens bruk av arrest og utlegg igjen har økt til 34 mill. kroner i utlegg og 14 mill. kroner i arrest i 2022. Det er positivt. Flertallet mener det er viktig at man sørger for en tydelig føring til Skatteetaten og a-krimssamarbeidet om å prioritere arrest og utlegg, hvilket får støtte i høringsinnspillene til komiteen.

Komiteen fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at man i a-krimssamarbeidet prioriterer bruk av arrest og utlegg fra kriminelle aktører.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at kontrolletatene og politiet har en rekke ulike virkemidler for å kunne beslaglegge verdier som antas knyttet til skatte- og avgiftskriminalitet og økonomisk kriminalitet generelt. Skatteetaten anvender arrest og utlegg for å sikre verdier i arbeidet med skatte- og avgiftskriminalitet. Skatteetatens bruk av arrest og utlegg er halvert i perioden fra 2016. Innsatsen fra andre myndigheter kommer i tillegg. Skatteetatens bruk av arrest og utlegg er nå betydelig høyere enn i 2016.

Disse medlemmer deler forslagsstillernes ønske om at verdier fra straffbare handlinger blir tatt fra de kriminelle. Inndragning av økonomiske verdier er et viktig virkemiddel for å motvirke profittmotivert kriminalitet. Disse medlemmer viser til at dette er et prioritert område også for politiet og påtalemakten, og at dette vil bli nærmere omtalt i den kommende stortingsmeldingen om økonomisk kriminalitet.

Forslag 6

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, viser til at politiet har en av-

gjørende rolle i a-krimsentrene og fra begynnelsen har vært en naturlig del av sentrenes virksomhet. Flertallet er videre kjent med at Økokrim i 2021 la frem en juridisk vurdering som konkluderte med at politiloven § 7 ikke gir hjemmel for å delta i tverretattlig kontrollvirksomhet, og at den deltakelsen som hittil har funnet sted, kan ha vært ulovlig. Som en konsekvens har politiet trukket seg mer tilbake. Flertallet registrerer at det de fleste stedene innebærer at man avstår fra all kontrollvirksomhet i regi av sentrene. Den rettslige usikkerheten er påtagende.

Flertallet noterer seg at polititjenestefolk ved ordinære, nødvendige kontroller frykter situasjoner med straffefølgelse for brudd på politiloven. Flertallet viser til NRK-saken «Politifolk frykter de bryter loven på skurkejakt med Arbeidstilsynet» av 1. april 2023, hvor en avsnitsleder i Møre og Romsdal politidistrikt uttrykker:

«Vi savner en tydelig hjemmel for å delta på slike kontroller. Usikkerheten gjør at vi trekker oss tilbake og ikke blir med de andre ut.»

Flertallet understreker at hjemmelsutfordringen for politiet fortsatt er uavklart, og det er behov for å rydde opp. Dette får støtte i høringsinnspillene til komiteen, blant annet fra NHO og Fair Play Bygg. Flertallet har forståelse for at dette krever grundig utredning for å finne egnet form og innhold, men understreker at arbeidet må starte så snart som mulig.

Komiteen fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sikre at politiet har tydelige hjemler for deltakelse i kontrollgruppen og kunnskapsbyggingen ved a-krimsentrene, og om nødvendig komme tilbake til Stortinget med forslag til oppdaterte lovhjemler.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at som nevnt er a-krimssamarbeidet etablert for å skape en mer verdi av de ulike etatenes kunnskap og virkemidler. Det er behov for medvirkning fra de ulike etatene både i kunnskapsbygging og i den operative kontrollvirksomheten i det tverretattlige samarbeidet. Samtidig ligger det til grunn for samarbeidet at det skjer mellom selvstendige etater, hvor deres muligheter og handlingsrom er fastsatt i egne regelverk. Kontrolletatene og politiet har ulike roller og oppgaver. Politiets rolle som sivilt maktorgan skiller seg fra forvaltningsetatenes kontroll- og tilsynsoppdrag, og videre innehar politiet rollen som etterforskningsorgan som pålegger politiet å finne ut om det foreligger straffbare forhold som bør forfølges av det offentlige i straffespolet i tråd med straffeprosessuelt regelverk. De ulike rollene gjenspeiles også i det tverretattlige samarbeidet. Politiet har en særlig viktig oppgave når det gjelder etterretning, og politiet har

også lovhjemler som gir godt grunnlag for å kunne dele slik informasjon med kontrolletatene.

Disse medlemmer viser til at politiet har pekt på at en i stedet for å vurdere å gi politiet egne kontrollhjemler bør vurdere om det er rom for å styrke enkelte forvaltningsetaters egne hjemler for kontroll, og vurdere om vedtak fra disse bør gis som tvangsgrunnlag, slik at politiet kan bidra til etterlevelse av vedtakene.

Disse medlemmer vil understreke at departementet vil gjennomgå Arbeidstilsynets hjemmelsapparat i bredt, og at departementet i den sammenheng både vil vurdere grunnlaget for tilsyn, tilgangen til informasjon og sanksjonsadgangen.

Forslag 7

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, understreker at selv med økte ressurser vil a-krimsentrene og etatene aldri kunne ha den komplette oversikten uten å samspille med andre. Det er derfor avgjørende å ha en tett dialog med andre aktører, det være seg offentlige myndigheter, næringsliv eller frivillige organisasjoner. Flertallet registrerer at det finnes en rekke ikke-statlige aktører som kan gi verdifulle bidrag, herunder aktører som Fair Play Bygg, som har spesialisert seg på å jobbe for et seriøst arbeidsliv og kjenner feltet og ofrene godt. De sitter på mye kunnskap som kan være nyttig. Flertallet ser det også som positivt at a-krimsentrene i Bergen og Oslo melder om god dialog med Kirkens Bymisjon, Frelsesarmeen, ROSA og Caritas.

Flertallet merker seg nok en gang positive høringsinnspill, blant annet fra Kirkens Bymisjon:

«Vi støtter også forslaget om et tettere samarbeid med eksterne aktører som kjenner feltet og ofrene godt, og en plan for hvordan et slik samarbeid kan se ut. Organisasjonene på feltet har i dag utstrakt kontakt med mange av dem som i dag opplever den største avstanden til myndighetsorganer og hjelpeapparat, og som står i størst fare for å rammes av arbeidslivskriminalitet. Vi er svært positive til å formalisere og styrke kontakten med a-krimsentrene og få bedre kanaler for å dele relevant kunnskap.»

Flertallet understreker at for å sikre en mest mulig optimal ressursutnyttelse og samlet effekt i innsatsen mot arbeidslivskriminaliteten, må a-krimsentrene ha en plan for samarbeidet med ikke-statlige aktører som er tett på ofrene for arbeidslivskriminalitet. Det trekkes også frem i KPMG-rapporten av 5. desember 2022. A-krimsentrene bør opprette en tipsløsning, eller et kontaktpunkt, slik at det blir lettere for eksterne å komme i kontakt.

Komiteen fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at a-krimsentrene har en plan for samarbeidet med ikke-statlige aktører som er tett på ofrene for arbeidslivskriminalitet, samt at det etableres et kontaktpunkt / en tipsløsning.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at etatene som deltar i samarbeidet mot arbeidslivskriminalitet, har en bred kontaktflate med ikke-statlige aktører. De har mye kontakt med partene i arbeidslivet. Det er spesielt viktig.

Disse medlemmer mener etatene også må ha et godt samarbeid med frivillige organisasjoner. Både fagbevegelsen, arbeidsgiverforeninger og samarbeidet med frivillige organisasjoner er avgjørende viktig for at de selvstendige etatene skal kunne gjøre en god jobb. Dette må være en integrert del av kjernen i hvordan a-krimsentrene arbeider, og kan derfor ikke være en plan utenfor kjernevirksomheten til a-krimsentrene.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Høyre, Fremskrittspartiet og Rødt:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen gjeninnføre en samlet strategi mot arbeidslivskriminalitet på tvers av samtlige relevante departement, hvor også økonomisk kriminalitet inngår.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen sette i gang en følgeevaluering av de nye hjemlene for informasjonsdeling og -bruk mellom etatene i a-krimssamarbeidet, slik at de raskt kan utbedres ved behov, samt vurdere behovet for felles hjemler i forbindelse med felles virksomhet.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen klargjøre samarbeidet mellom Nasjonalt tverretattlig analyse- og etterretningssenter (NTAES) og a-krimsentrene, herunder vurdere om NTAES skal gis en større rolle i analyser, rapportering og kunnskapsbygging på a-krimfeltet.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av en samlet komité.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

Stortinget ber regjeringen sørge for at a-krimsentrene prioriterer operative kontroller, sanksjonering og etterforskning, samt at kunnskapsinnhenting innrettes for å understøtte dette.

II

Stortinget ber regjeringen sørge for at man i a-krimssamarbeidet prioriterer bruk av arrest og utlegg fra kriminelle aktører.

III

Stortinget ber regjeringen sikre at politiet har tydelige hjemler for deltakelse i kontrollgruppen og kunnskapsbyggingen ved a-krimsentrene, og om nødvendig komme tilbake til Stortinget med forslag til oppdaterte lovhjemler.

IV

Stortinget ber regjeringen sørge for at a-krimsentrene har en plan for samarbeidet med ikke-statlige aktører som er tett på ofrene for arbeidslivskriminalitet, samt at det etableres et kontaktpunkt / en tipsløsning.

Oslo, i arbeids- og sosialkomiteen, den 16. mai 2023

Freddy André Øvstegård

leder

Per Olaf Lundteigen

ordfører

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG INKLUDERINGSDEPARTEMENT

Statsråden

Arbeids- og sosialkomiteen i Stortinget
Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

23/1553-

28. april 2023

Svar på Representantforslag 198 S (2022-2023) om å styrke a-krimsentrene

Jeg viser til brev fra komiteen av 13. april der det bes om en vurdering av Representantforslag 198 S (2022-2023). Svaret er utarbeidet i samråd med finansministeren og justis- og beredskapsministeren.

Arbeidslivskriminalitet undergraver det trygge, seriøse og organiserte arbeidslivet som vi ønsker å ha. Det er viktig og gledelig at det er bred tilslutning til behovet for innsats på dette området.

Handlingsplan mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet

For å bekjempe kriminalitet i arbeidslivet er det nødvendig å forhindre sosial dumping. I deler av arbeidslivet har vi sett en negativ utvikling der lavlønnskonkurransen og lavere arbeidsmiljøstandard har utviklet seg til systematiske brudd på regelverk og organisert arbeidslivskriminalitet. Dette må forebygges og bekjempes gjennom lønns- og arbeidsvilkår som gir trygghet for arbeidstakere. Organiserte arbeidstakere og arbeidsgivere utgjør et viktig førstelinjeforsvar mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet. I tillegg er det nødvendig med aktiv innsats fra myndighetenes side for å slå ned på den kriminelle aktiviteten og gjøre det vanskeligere å tjene penger på å bryte regelverket. Dette er hovedlinjene i regjeringens handlingsplan mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet, som ble lagt fram høsten 2022. Det er nå i gang en bred oppfølging av tiltakene i handlingsplanen. Regjeringen legger vekt på at arbeidet må skje i nært samspill med partene i det organiserte arbeidslivet. Til høsten vil vi utarbeide en statusrapport om gjennomføringen av handlingsplanen og drøfte utfordringer og videre innsats med hovedorganisasjonene i arbeidslivet.

Videreutvikling av det tverretatlige samarbeidet mot arbeidslivskriminalitet

For å forebygge og bekjempe arbeidslivskriminalitet er det siden 2015 etablert et omfattende og systematisk samarbeid på nasjonalt og lokalt nivå mellom Arbeidstilsynet, Arbeids- og velferdsetaten, politiet og Skatteetaten. Tolletaten deltar også i samarbeidet, men har ikke medarbeidere ved a-krimsentrene. Det er a-krimsentre i Oslo, Tønsberg, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim, Bodø og Alta. Etatene har også etablert lokale a-krimssamarbeid i Møre og Romsdal, Innlandet, Troms, og deler av Viken. Som det vises til i representantforslaget, har Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Finansdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet fått gjennomført en evaluering av etatssamarbeidet. Rapporten understreker betydningen av samarbeidet og peker samtidig på utfordringer i etatssamarbeidet relatert til organisering, kunnskapsbygging og strategisk styring. I samsvar med regjeringens handlingsplan er det et mål å videreutvikle det tverretatlige samarbeidet. Departementene gir et felles oppdrag til Arbeidstilsynet, Arbeids- og velferdsetaten, politiet og Skatteetaten om å videreutvikle sitt samarbeid for å forebygge og bekjempe arbeidslivskriminalitet. Etatene er bedt om å gå gjennom evalueringsrapportens anbefalinger og vurdere hvilke av disse etatene mener er hensiktsmessig å følge opp.

Regjeringen har også styrket Arbeidstilsynet ressursmessig for økt innsats mot useriøsitet, sosial dumping og arbeidslivskriminalitet. Videre er det gitt føringer om at overtredelsesgebyr skal benyttes i større grad. I saker som gjelder grov arbeidslivskriminalitet og lovovertridelser hvor overtredelsesgebyr ikke vil ha tilstrekkelig effekt som sanksjon, skal Arbeidstilsynet rutinemessig anmelde forhold til politiet.

Jeg vil også knytte noen kommentarer til de enkelte forslagene som fremmes:

Forslag 1 om samlet strategi

Som nevnt har regjeringen lagt fram en helhetlig handlingsplan mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet. Tiltakene i handlingsplanen berører en rekke av departementenes ansvarsområder. Det er også lagt fram en handlingsplan for transport, hvor det i deler av næringen er utfordringer med sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.

Regjeringen vil legge fram en stortingsmelding om økonomisk kriminalitet. Innsatsen mot arbeidslivskriminalitet utgjør en viktig del av tiltakene mot økonomisk kriminalitet. Samtidig er det en målsetting å styrke innsatsen mot andre former for rendyrket økonomisk kriminalitet. Dette vil bli beskrevet nærmere i den kommende meldingen.

Forslag 2 om deling og behandling av taushetsbelagt informasjon

A-kriminformasjonsforskriften ble fastsatt i juni 2022. I sin felles årsrapport om innsatsen mot arbeidslivskriminalitet i 2022 redegjør etatene for pågående arbeid med å ta i bruk nytt regelverk. De gjennomfører en felles vurdering av personvernkonsekvenser og utarbeider en oppdatert veileder til bruk i det operative samarbeidet. Etatenes vurdering er at a-kriminformasjonsforskriften gir et bedre og tydelig hjemmelsgrunnlag for deling og behandling av taushetsbelagte personopplysninger innen a-krimssamarbeidet. Det gjenstår

likevel enkelte vurderinger knyttet til hvordan forskriften vil påvirke muligheten for å tilrettelegge og utvikle det felles IKT-systemet etatene bruker. Målsettingen er at nytt regelverk vil bidra til å styrke felles situasjonsforståelse og gjøre det lettere å komme fram til prioriteringer av tiltak og virkemiddelbruk. Det gjøres fortløpende vurdering og læring internt i samarbeidet og i de enkelte etatene, det gjelder også spørsmålet om det eventuelt skulle vise seg å være ytterligere behov for regelverksutvikling. Et særskilt følgeevalueringsprosjekt kan virke mindre hensiktsmessig før det er høstet flere erfaringer med hjemlene i det praktiske samarbeidet.

Forslag 3 om Nasjonalt tverretatlige analyse- og etterretningssenter

Nasjonalt tverretatlig analyse- og etterretningssenter (NTEAS) ble etablert for å styrke politiets og kontrolletatenes kunnskapsgrunnlag innen økonomisk kriminalitet og arbeidslivskriminalitet. I 2021 ble senteret evaluert. Evalueringen er siden fulgt opp i det tverretatlige samarbeidet. Dialogen mellom etatene om oppdrag til NTAES er styrket og det gjøres konkrete vurderinger av tiltak i a-krimisamarbeidet på bakgrunn av rapporter fra NTAES. Politiregisterforskriften § 59-7 gir rettslig grunnlag for at senteret kan dele opplysninger i form av nasjonale trussel- og risikovurderinger og etterretningsproduktiver, men ikke til å dele konkrete funn om enkeltaktører med a-krimisentrene. Etter at a-kriminformasjonsforskriften er operasjonalisert og fått virke noe tid vil Justis- og beredskapsdepartementet se på om det også er et behov for regelverksendring når det gjelder politiregisterforskriften § 59-7.

Forslag 4 om prioriteringer i etatssamarbeidet

Gjennom sitt tverretatlige samarbeid prioriterer og gjennomfører etatene kunnskapsbygging og kontroller som bidrar til å avdekke og sanksjonere lovbrudd, samt forebygge arbeidslivskriminalitet. Som nevnt vil departementene gi et oppdrag om å videreutvikle av det tverretatlige samarbeidet. Sentralt i et slikt arbeid som skal gjennomføres av etatene vil være hvordan deres kunnskapsbygging, organisering og styring best bør innrettes for en ressurseffektiv, kunnskapsbasert og risikostyrt felles innsats. A-krimisamarbeidet foregår mellom selvstendige etater, der hoveddelen av innsatsen naturlig nok skjer i den enkelte etats egen virksomhet. Det vil blant annet være aktuelt for etatene å se på hvordan den enkelte etats rolle i samarbeidet kan tydeliggjøres, og gå gjennom roller og arbeidsfordeling mellom det tverretatlige samarbeidet og linjen i de respektive etatene.

Forslag 5 om bruk av arrest og utlegg

En vesentlig begrunnelse for etatssamarbeidet mot arbeidslivskriminalitet er at kontrolletatene og politiet kan benytte sine samlede virkemidler ut fra en vurdering av hva som gir størst effekt, i stedet for separate vurderinger fra hver enkelt myndighet. En vurdering av myndighetenes innsats mot arbeidslivskriminalitet må ta utgangspunkt i den samlede innsatsen og virkemiddelbruken.

Kontrolletatene og politiet har en rekke ulike virkemidler for å kunne beslaglegge verdier som antas knyttet til skatte- og avgiftskriminalitet og økonomisk kriminalitet generelt. Skatteetaten anvender arrest og utlegg for å sikre verdier i arbeidet med skatte- og avgiftskriminalitet.

I representantforslaget gjengis tall som viser at bruk av arrest og utlegg er halvert i perioden fra 2016. Tallene viser kun til Skatteetatens aktivitet i tidsperioden. Innsatsen fra andre myndigheter kommer i tillegg. For Skatteetatens del har det spesielt vært nedgang i beløpene for arrest og utlegg i 2020 og 2021, noe som blant annet hadde sammenheng med pandemien og begrensninger som gjorde at det ble gjennomført langt færre aksjoner og kontroller. Tall innhentet fra Skatteetaten viser at Skatteetatens bruk av arrest og utlegg nå øker og er på et høyere nivå enn før pandemien og betydelig høyere enn i 2016. Skatteetaten har opplyst at de i 2022 har sikret verdier for om lag 38 mill. kroner i utlegg og 14 mill. kroner i arrest.

Jeg deler representantenes ønske om at verdier fra straffbare handlinger blir tatt fra de kriminelle. Inndragning av økonomiske verdier er et viktig virkemiddel for å motvirke profittmotivert kriminalitet. Dette er et prioritert område også for politiet og påtalemakten, og vil bli nærmere omtalt i den kommende stortingsmeldingen om økonomisk kriminalitet.

Forslag 6 om politiets rolle i samarbeidet

Som nevnt er a-krimisamarbeidet etablert for å skape en merverdi av de ulike etatenes kunnskap og virkemidler. Det er behov for medvirkning fra de ulike etatene både i kunnskapsbygging og i den operative kontrollvirksomheten i det tverretatlige samarbeidet. Samtidig ligger det til grunn for samarbeidet at det skjer mellom selvstendige etater, hvor deres muligheter og handlingsrom er fastsatt i egne regelverk. Kontrolletatene og politiet har ulike roller og oppgaver. Politiets rolle som sivilt maktorgan skiller seg fra forvaltningsetatenes kontroll- og tilsynsoppdrag, og videre innehar politiet rollen som etterforskningsorgan som pålegger politiet å finne ut om det foreligger straffbare forhold som bør forfølges av det offentlige i straffesporet i tråd med straffeprosessuelt regelverk. De ulike rollene gjenspeiles også i det tverretatlige samarbeidet. Politiet har en særlig viktig oppgave når det gjelder etterretning, og politiet har også lovhjemler som gir godt grunnlag for å kunne dele slik informasjon med kontrolletatene.

Politiet har pekt på at en i stedet for å vurdere å gi politiet egne kontrollhjemler bør vurdere om det er rom for å styrke enkelte forvaltningsetaters egne hjemler for kontroll, og vurdere om vedtak fra disse bør gis som tvangsgrunnlag, slik at politiet kan bidra til etterlevelse av vedtakene. Jeg viser også til at jeg, i forbindelse med vurdering av Representantforslag 70 S (2022-2023), opplyste Stortinget om at departementet vil gjennomgå Arbeidstilsynets hjemmelsapparat i bredt, og at vi i den sammenheng både vil vurdere grunnlaget for tilsyn, tilgangen til informasjon og sanksjonsadgangen. Samtidig er det behov for å se de ulike myndighetenes hjemler i sammenheng for at virkemidlene skal være effektive og bidra til å oppnå samfunnsmessige mål. Det er nødvendig med nærmere vurdering og utredning før det er grunnlag for å konkludere i disse krevende spørsmålene.

Forslag 7 om samarbeid med ikke-statlige aktører

Etatene som deltar i samarbeidet mot arbeidslivskriminalitet orienterer om at de har bred kontaktflate med ikke-statlige aktører. Det er mye kontakt med partene i arbeidslivet. Som eksempel kan nevnes at a-krimisenteret i Nordland i fjor startet et samarbeid med

Sjømannsforbundet for å kunne få mer kunnskap og informasjon om risiko for arbeidslivskriminalitet og trusselaktører på sjøen. Representanter fra etatene som deltar i a-krimssamarbeidet samarbeider også med partene i Samarbeid mot svart økonomi (SMSØ). Det samarbeides også med Fair Play-gruppene. A-krimssentrene rapporterer om at tips og informasjon fra Fair Play er viktig i kunnskapsbyggingen, og har vært grunnlag for flere tverretatlige kontroller i 2022. Regjeringen har innført en treårig tilskuddsordning til Fair Play Bygg Norge.

Etatene samarbeider også med flere frivillige organisasjoner. Blant annet rapporterer a-krimssentrene i Bergen og Oslo om dialog med Kirkens Bymisjon, Frelsesarmeen, ROSA og Caritas. Formålet er å heve hverandres kompetanse og bygge nettverk, blant annet når det gjelder å nå fram til arbeidstakere som er sårbare for utnyttelse og kan bli utsatt for tvangsarbeid.

Med hilsen

Marte Mjøs Persen